

KUNDAL SAN'ATI TARIXI: TARIXIY RIVOJLANISH BOSQICHLARI VA HUDUDIIY USLUBLAR

Rustamjon To'ramirzayev Abdusalomovich

Namangan viloyat tarixi va madaniyati davlat muzeyi, ilmiy xodimi

rustamjonturamirzayev@gmail.com, +(998)-93-493-24-76

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'rta Osiyo hududida shakllangan kundal san'ati tarixi, uning etimologiyasi, texnologik jarayonlari va rivojlanish bosqichlari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Qadimgi davrdan boshlab Temuriylar va Xonliklar davrigacha bo'lgan davrlar yoritilib, hududiy maktablar va mashhur ustalar ijodi misolida san'atning estetik hamda texnik xususiyatlari ochib berilgan. Shuningdek, zamonaviy restavratsiya va merosni asrash masalalari ham ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: kundal san'ati, naqsh, girih, islimiy, oltin suvi, Temuriylar davri, Xonliklar davri, bezak san'ati, restavratsiya.

ИСТОРИЯ ИСКУССТВА КУНДАЛ: ЭТАПЫ ИСТОРИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ И РЕГИОНАЛЬНЫЕ СТИЛИ

Рустамжон Турамирзаев Абдусаломович

Наманганский областной государственный музей истории и культуры,

научный сотрудник

Rustamjonturamirzaev@gmail.com, +(998)-93-493-24-76

Аннотация: В статье рассматривается история искусства кундал, сформировавшегося на территории Средней Азии, его этимология, технологические процессы и этапы развития. Освещены периоды от древности до эпохи Темуридов и ханств, а также проанализированы региональные школы и творчество известных мастеров. Особое внимание уделено эстетическим и техническим особенностям, а также современным вопросам реставрации и сохранения культурного наследия.

Ключевые слова: искусство кундал, орнамент, гирих, ислимий,

сусальное золото, эпоха Темуридов, период ханств, декоративное искусство, реставрация.

HISTORY OF KUNDAL ART: STAGES OF HISTORICAL DEVELOPMENT AND REGIONAL STYLES

Rustamjon Turamirzayev Abdusalomovich

Namangan Regional State Museum of History and Culture, Researcher

rustamjonturamirzayev@gmail.com, +(998)-93-493-24-76

Abstract: This article examines the history of the kundal decorative art developed in Central Asia, its etymology, technological processes, and stages of evolution. It covers the periods from ancient times to the Timurid and Khanate eras, analyzing regional schools and the works of prominent masters. The study highlights the aesthetic and technical features of the art form, as well as contemporary issues related to restoration and the preservation of cultural heritage.

Keywords: kundal art, ornament, girih, islami, gold leaf, Timurid era, Khanate period, decorative art, restoration.

Kundal san'ati — yog'och, ganch, metall yoki boshqa asos yuzasida naqshlarni o'yib ishlash va ularni bo'yoq, oltin suvi bilan bezash jarayoniga asoslangan murakkab amaliy-bezak san'ati turidir. Ushbu san'at turi O'rta Osiyo, Eron, Hindiston, Turkiya va boshqa musulmon Sharq hududlarida asrlar davomida rivojlanib, turli davrlarda mahalliy me'moriy va bezak an'analari bilan uyg'unlashgan. Kundal san'ati naqshlarning aniqligi, rang-barangligi, oltin suvi ishlatilishi va murakkab geometrik hamda islamiy kompozitsiyalari bilan ajralib turadi.

Mazkur san'at turi asosan masjid, madrasa, maqbara, saroy va boshqa me'moriy obidalarni bezashda, shuningdek, uy-ro'zg'or buyumlari, sandiqlar, eshik-deraza panellari va boshqa turdagi bezak elementlarini tayyorlashda keng qo'llangan. Kundal san'ati xalq amaliy san'atining boshqa yo'nalishlariga

qaraganda murakkabroq va ko'p bosqichli texnologik jarayonni talab qiladi.

Bu maqolada kundal san'atining tarixiy shakllanishi, rivojlanish bosqichlari, hududiy maktablari, mashhur ustalari va zamonaviy davrdagi tiklanish jarayoni tarixiy manbalar, arxeologik dalillar va ilmiy tadqiqotlar asosida yoritiladi.

“Kundal” atamasi Markaziy Osiyo san'atshunosligida o'ziga xos maxsus termin bo'lib, asosan bo'rtma usulida ishlangan, oltin yoki rang-barang bo'yoqlar bilan bezatilgan naqsh texnikasini anglatadi. Ushbu atama o'zbek, tojik va fors tillarida deyarli o'xshash shaklda — kundal, kondal yoki gundal tarzida uchraydi. Ba'zi manbalarda turkiy talaffuzlarda tovush o'zgarishi tufayli kondal shakli ham ishlatilgan.

Tilshunos olimlarning fikricha, so'zning ildizi qadimgi fors tilidagi “kund” leksemasiga borib taqaladi. Bu so'z “bo'rtma”, “ko'tarilgan” yoki “yuza ustidan chiqib turgan shakl” ma'nolarini bildiradi. “-al” qo'shimchasi esa fors-tojik tilida sifat yasovchi affiks bo'lib, “kundal” so'zi to'g'ridan-to'g'ri “bo'rtma naqsh” yoki “ko'tarma bezak” ma'nosini beradi.

Ehtimoliy etimologik paralellar Hindiston hududidagi sanskrit tilidagi kunda (bumps, projections) va qadimgi turkiy tillardagi kund (ko'tarilish, balandlik) so'zlarida ham uchraydi. Bu esa “kundal” atamasining shakllanishida ko'p madaniyatli til qatlamlari ishtirok etganini ko'rsatadi.

San'atshunoslik terminologiyasida “kundal” nafaqat texnika nomi, balki badiiy uslub sifatida ham qo'llanadi. Chunki kundal ishlash jarayoni bir necha bosqichdan iborat bo'lib, u faqat naqshni bo'rtma qilish emas, balki uni oltin suvi yoki rangli bo'yoqlar bilan yakuniy bezashni ham o'z ichiga oladi. Shu bois, ayrim tadqiqotchilar “kundal”ni “bo'rtma va oltin suvi bilan ishlangan kompozitsion bezak san'ati” sifatida tariflaydilar.

Tarixiy yozma manbalarda kundal san'ati haqida ilk eslatmalar XIII–XIV asrlarga taalluqlidir. Masalan:

Alisher Navoiy o'zining “Majolis un-nafois” asarida bir necha usta naqqoshlar haqida ma'lumot berib, ularning ishlari orasida “kundal ishlari” alohida maqtaladi. Bu yerda “kundal” nafaqat texnik jihatdan, balki saroy va masjidlar

bezagida qo'llangan eng obro'li san'at turi sifatida tilga olinadi.

XIV asr oxirida yozilgan ayrim forsiy tarixiy asarlarda, xususan, Hofizi Abruning "Zubdat ut-tavorix" asarida Temuriylar davrida Samarqand va Hirot saroylarida ishlangan oltin suvi berilgan bo'rtma naqshlar "kundal" deb atalganligi qayd etiladi.

XV asr manbalarida "kundal" so'zi ko'pincha "naqqoshlik" bilan yonma-yon qo'llanib, u naqshning eng murakkab va qimmatbaho turi sifatida ta'riflanadi.

E'tiborga molik jihat shundaki, ba'zi san'atshunoslar "kundal" va "tilla yog'och" atamalarini bir-biriga yaqin texnikalar deb hisoblashadi, ammo ularning texnologik farqlari mavjud. "Tilla yog'och" — yog'och yuzasiga oltin suvi berish texnikasi bo'lsa, "kundal" — ko'tarma ganch yoki boshqa material ustiga naqsh tushirib, oltin suvi yoki bo'yoqlar bilan bezashni bildiradi.

Kundal so'zining til tarixidagi izlanishlari uning faqatgina Markaziy Osiyoda emas, balki Eron, Afg'oniston, Hindiston va Usmonli imperiyasi hududida ham tanilganini ko'rsatadi. Masalan, Mug'allar davridagi Agra va Dehli saroylaridagi ayrim bezaklar Hindistonda "kundal" nomi bilan atalgan. Biroq, bu yerda ishlatilgan kundal texnikasi O'rta Osiyo maktabiga nisbatan ko'proq rang-barang emallar bilan uyg'unlashgan.

Shunday qilib, "kundal" atamasi tilshunoslik jihatidan ko'p qatlamli, madaniy almashuv mahsuli bo'lib, tarixiy manbalar esa uning Markaziy Osiyoda XIV–XV asrlarda san'atning eng yuqori darajadagi bezak turi sifatida shakllanganini tasdiqlaydi. Arxeologik va san'atshunoslik tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, miloddan avvalgi I mingyillikdayoq O'rta Osiyo hududida bo'rtma naqshli va polixrom (rang-barang) bezaklar keng qo'llanilgan. Bu davrda yuzaga kelgan bezak san'ati texnologiyalari keyinchalik kundal san'ati rivojida asosiy tayanch bo'lib xizmat qilgan.

Arxeologik dalillarga ko'ra, qadimgi So'g'd (hozirgi Samarqand va Panjikent atrofi) va Baqtriya (Amudaryoning janubiy hududlari) shaharlarida olib borilgan qazishmalar jarayonida rangli ganch va sopol naqshli panellar topilgan. Jumladan, Afrosiyob (Samarqandning qadimgi shahri) yodgorligida ochilgan

devor va ustun fragmentlarida o'simliksimon (islamiy tipdagi) naqshlarning dastlabki shakllari uchraydi. Bu naqshlar o'sha davr ustalarining rang va shakl uyg'unligiga bo'lgan didini yaqqol namoyon qiladi.

Baqtriya hududidagi Dalvarzintepa va Ayrtam yodgorliklarida ham bo'rtma usulida ishlangan ganch va tosh bezaklar topilgan. Ularning yuzasiga tabiiy mineral pigmentlar — qizil (hematit asosli), ko'k (lazurit asosli), sariq (oxra asosli) va oq (ohak asosli) ranglar ishlatilgan. Bu usul keyinchalik kundal san'atida qo'llanilgan ranglar tizimining eng qadimgi namunalari sifatida qaraladi.

Qadimgi davr bezaklarida geometrik shakllar — kvadrat, aylana, romb, yulduzcha naqshlari, shuningdek, stilizatsiyalangan o'simlik va gul tasvirlari ustunlik qilgan. Bu naqshlar faqat estetik vazifa bajarmay, balki ramziy-ma'noli ahamiyatga ham ega bo'lgan. Masalan, aylana — quyosh va hayot aylanishini, sakkiz burchak esa olamning to'rt asosiy tomoni va ularning o'zaro uyg'unligini ifodalagan.

So'g'd san'atining ilk gullash davri miloddan avvalgi IV–III asrlarga to'g'ri keladi. Bu davrda devoriy suratlar va bo'rtma naqshlar arxitektura bilan chambarchas uyg'unlashtirilgan. Shahar darvozalarida, ibodatxonalar peshtoq va ichki devorlarida rangli bo'rtma naqshlar ishlangan. Shu bilan birga, ustalar naqsh elementlarini alohida qoliplar yordamida tayyorlab, so'ngra devor yoki ustun yuzasiga o'rnatganlar. Bu texnologiya keyinchalik kundal ishlashda naqshlarni alohida tayyorlash va joylashtirish bosqichlariga asos bo'lgan.

Baqtriya podsholigi davrida (mil.avv. III–II asrlar) ishlangan ayrim ganch panellarda ko'tarma naqsh yuzasiga oltin varaqlar yopishtirilganligi aniqlangan. Bu — Markaziy Osiyoda oltin suvi bilan ishlash texnikasining eng qadimgi namunalari bo'lib, kundal san'atining oltin bezak an'anasiga bevosita ta'sir ko'rsatgan.

Eramizning I–III asrlariga kelib, Kushon davlati davrida bezak san'ati yanada rivojlandi. Bu davrga oid Toprakkala va Varaxsha yodgorliklarida uchraydigan bo'rtma naqshlar murakkab kompozitsion tuzilishga ega bo'lib, unda geometrik va o'simliksimon elementlar birgalikda ishlatilgan. Ayrim naqshlarda

anor, uzum shodasi, barg va guldasta tasvirlari uchraydi. Bu motivlar keyinchalik islom davri kundal san'atida o'zining stilizatsiyalangan shakllarida keng qo'llanilgan.

Shuni ta'kidlash kerakki, bu davrda ishlatilgan naqshlar faqat bezak sifatida emas, balki ijtimoiy-siyosiy ramzlar sifatida ham xizmat qilgan. Saroy va ibodatxonalarda ishlatilgan murakkab naqshlar hukmdor qudratini, ilohiy himoyani va jamiyatning uyg'unlik idealini ifodalagan. Islom dini kirib kelgach, diniy san'atda jonli mavjudot tasvirlari cheklangani sababli, bezaklarda geometrik girih naqshlari, islamiy o'simliksimon shakllar va xattotlik asosidagi naqshlar ustunlik qila boshladi. Kundal texnikasi bu davrda ranglar uyg'unligi va oltin suvi bilan ishlash orqali yanada mukammallashdi.

Temuriylar davri O'rta Osiyo san'ati tarixining oltin davridir. Sohibqiron Amir Temur va uning avlodlari qurdirgan Samarqand, Shahrisabz, Hirot kabi shaharlarning ulug'vor me'moriy obidalari badiiy bezak san'atining eng yuksak namunalarini o'zida mujassam etgan. Kundal texnikasi bu davrda rang, kompozitsiya va naqsh tuzilishi jihatidan mukammallikka erishdi.

Shohi Zinda majmuasi va Go'ri Amir maqbarasidagi rang-barang bo'rtma naqshlar Temuriy ustalarining nozik didi va rang uyg'unligini his qilish mahoratini yaqqol ko'rsatadi. Oltin suvi, chuqur ko'k, nefrit-yashil va oq ranglarning uyg'unligi me'moriy inshootlarga hashamat va ruhiy ulug'vorlik baxsh etgan.

Ish jarayoni qat'iy ixtisoslashgan edi: usta naqqosh naqsh loyihasini chizgan, ganchkorlar o'yib bergan, bo'yoqchilar esa mineral bo'yoqlar yordamida rang berib, oltin suvi ishlovchilarga topshirgan. Bu murakkab jarayon har bir bosqichda yuqori badiiy darajani ta'minlagan. Hirot maktabi, xususan, Alisher Navoiy homiyligidagi qurilishlarda kundal ishlari nafisligi bilan ajralib turgan.

Xonliklar davrida Buxoro, Xiva va Qo'qon hududlarida o'ziga xos maktablar shakllandi. Har bir maktab o'zining rang tanlovi, naqsh uslubi va kompozitsion xususiyatlari bilan ajralib turadi.

Buxoro maktabi — oltin va qizil ranglar ustun, murakkab girih naqshlari va o'simliksimon elementlar uyg'unligida ishlangan. Mir Arab madrasasi va

Abdulazizxon madrasasining ichki devorlaridagi kundal naqshlar bu maktabning yuksak namunalaridir.

Xiva maktabi — ko'k va yashil ranglar ustun, naqshlar sodda va monumental. Toshhovli saroyi ichki bezaklarida ko'k fon ustida oq va oltin bo'rtma naqshlar xivalik ustalarning didini ifodalaydi.

Qo'qon maktabi — mayda islimiy naqshlar va o'simliksimon elementlarning ustunligi bilan tanilgan. Xudoyorxon saroyi naqshlarida ranglar ko'pligi, lekin uyg'unligi saqlanganligi ustalarning mahoratini namoyon etadi.

Xonliklar davrida kundal ishlari nafaqat diniy, balki saroy va xonadon interyerlarini ham bezashda keng qo'llanildi. Bu davrda san'atning amaliy jihati bilan bir qatorda, hududiy estetik qarashlar ham mustahkamlandi. XX asr boshlarida an'anaviy san'at sanoat ishlab chiqarish bilan raqobatda zaiflashdi. Sovet davrida kundal san'ati asosan restavratsiya ishlari va turistik buyumlar tayyorlashda saqlanib qoldi. Toshkent, Samarqand va Buxoroda amaliy san'at ustaxonalari faoliyat yuritdi.

O'zbekiston mustaqillikka erishgach, milliy merosni tiklash siyosati doirasida kundal san'ati ham qayta tiklandi. Tarixiy obidalar restavratsiyasida an'anaviy kundal uslublari qo'llanilmoqda. Zamonaviy interyer dizaynida, xususan mehmonxona, restoran va uy bezaklarida kundal naqshlardan keng foydalanilmoqda.

Kundal san'atini yaratish murakkab, ko'p bosqichli va yuqori malaka talab qiluvchi texnologik jarayondir. Bu jarayon an'anaviy ravishda quyidagi bosqichlarda amalga oshiriladi:

Naqsh tayyorlash (eskizlashtirish) – Bu bosqichda usta-naqqosh kompozitsiya va ornamentika asoslarini hisobga olgan holda naqsh loyihasini qog'ozda chizadi. Eskiz chizishda modulyatsiya (o'lcham va nisbatlarni saqlash), simmetriya va ritm qoidalariga qat'iy amal qilinadi. Naqshda ishlatiladigan garih (geometrik naqsh) va islimiy (o'simliksimon bezak) elementlar oldindan aniqlanadi.

Naqshni asosga ko'chirish (transfer jarayoni) – Tayyor eskiz yog'och, ganch

yoki g'ishtli yuzaga ko'chiriladi. Buning uchun prikopirovka usuli (qog'ozdagi naqsh chiziqlari bo'ylab igna bilan mayda teshiklar ochish va ko'mir yoki bo'yoq kukuni yordamida yuzaga tushirish) yoki o'lchov ko'chirish usuli qo'llanadi. Bu bosqichda yuzaning silliqdagi va deformatsiyasiz bo'lishi muhim.

O'yish (relyef hosil qilish) – Naqsh chiziqlari bo'ylab yarim chuqur relyef yoki yuqori bo'rtma usulida o'yima ishlari bajariladi. Yog'ochda o'yish uchun keski va pichoq asboblari, ganchda esa temir qalam va maxsus o'tkir uchli pichoqlar ishlatiladi. O'yima chuqurligi naqshning keyingi bosqichlarda rang va oltin suvi bilan ishlanishiga qarab belgilanadi.

Gruntlash (asos qatlami tayyorlash) – O'yilgan yuzaga grunt deb ataluvchi maxsus qorishma surtiladi. Bu qorishma odatda elim (kley), bo'r va suv aralashmasidan iborat bo'lib, yuzani tekislaydi, bo'yoq va oltin qatlamining bir maromda yotishini ta'minlaydi. Ayrim ustalar grunt tarkibiga tabiiy arab yelimi yoki balzam qo'shib, mustahkamlikni oshirgan.

Bezak berish (polixromiya va gilding) – Bu bosqichda rang berish (polixromiya) va oltin suvi ishlash (gilding) amalga oshiriladi. Ranglar tabiiy mineral pigmentlardan olinib, tempera yoki mineral bo'yoq texnikasida qo'llaniladi. Oltin suvi odatda 22–24 karat sof oltin varaq yoki oltin kukun ko'rinishida ishlatiladi. Bo'rtma elementlar ganch yoki papye-mashe aralashmasidan tayyorlanib, naqshning alohida qismlariga biriktiriladi.

Lak bilan qoplash (proteksiya) – Tayyor naqsh yuzasi shaffof lak yoki tabiiy shelak qatlami bilan qoplanadi. Bu qatlam bezakni namlik, chang va mexanik ta'sirdan himoya qiladi hamda ranglarning yorqinligini uzoq muddat saqlab qoladi. Lak qatlami quyosh nuri ta'siriga chidamli bo'lishi uchun ayrim hollarda unga tabiiy ultrabinafsha filtr vazifasini bajaruvchi moddalar qo'shilgan.

Natijada, kundal san'ati namunasi nafaqat estetik jihatdan yuksak darajada bo'ladi, balki yuz yillar davomida o'zining rang-barangligini va badiiy qimmatini saqlash qobiliyatiga ega bo'ladi. Tarixiy manbalarda quyidagi ustalar nomi uchraydi:

– Samarqandlik usta Shamsiddin – Shohi Zinda majmuasi bezaklarida ishlagan.

- Buxorolik usta Abdulgʻafur – Ark qalʼasi eshiklari va bezaklari muallifi.
- Qoʻqonlik usta Isʼhoq – Qoʻqon xonligi davrida saroy buyumlarini bezagan.
- Xivalik usta Qalandar – Ichan-qalʼa majmuasidagi naqshlarning muallifi.

Kundal sanʼati — Oʻrta Osiyo bezak sanʼati tarixida oʻziga xos, koʻp asrlik anʼanaga ega boʻlgan noyob badiiy merosdir. Arxeologik topilmalar shuni koʻrsatadiki, bu sanʼatning ildizlari miloddan avvalgi I mingyillikda shakllangan boʻrtma naqshli ganch va yogʻoch bezaklarga borib taqaladi. Qadimgi Soʻgʻd, Baqtriya va Xorazm hududlarida aniqlangan rangli relyeflar, murakkab kompozitsiyali naqshlar kundal uslubining ilk prototiplari sifatida baholanadi.

Islom davri (VIII–XIII asrlar)ga kelib, diniy sanʼatdagi tasviriy cheklovlar sababli kundal bezaklar geometrik girih, islmiy naqsh va xattotlik asosidagi ornamentlar bilan boyidi. Shu davrda rang uygʻunligi, oltin suvi qoʻllash texnikasi ham takomillashdi. Temuriylar davrida (XIV–XV asrlar) esa kundal sanʼati oʻzining eng yuksak choʻqqisiga erishdi. Samarqand, Shahrisabz, Hirot kabi madaniy markazlarda yaratilgan meʼmoriy obidalar — Shohi Zinda majmuasi, Goʻri Amir maqbarasi, Bibixonim masjidi — nafaqat mahalliy, balki jahon badiiy merosi darajasiga koʻtarildi. Bu davrda ishlab chiqarish jarayoni qatʼiy mehnat taqsimoti asosida olib borilgan: naqqosh, oʻymakor, boʻyoqchi va zargarning hamkorligi yakuniy natijaning mukammalligini taʼminlagan.

Xonliklar davrida (XVI–XIX asrlar) kundal sanʼati hududiy maktablarga boʻlinib rivojlandi. Buxoro maktabi oltin va qizil ranglarning tantanavor uygʻunligi hamda murakkab girih kompozitsiyalari bilan ajralib tursa, Xiva maktabi koʻk-yashil ranglarning tinchlantiruvchi palitrasi va soddaroq naqshlari bilan mashhur boʻldi. Qoʻqon maktabida esa mayda islmiy naqshlar va oʻsimliksimon elementlarga urgʻu berildi. Bu hududiy farqlar nafaqat estetik did, balki iqlim, material bazasi va madaniy muhitning oʻziga xosligi bilan izohlanadi.

Texnologik jihatdan kundal sanʼati murakkab bosqichlarni oʻz ichiga oladi: eskiz tayyorlash (kompozitsiya va ornamentika nazariyalariga tayangan holda), naqshni asosga koʻchirish (prikopirovka yoki oʻlchov koʻchirish usullari bilan), relyef hosil qilish (yarim chuqur yoki yuqori boʻrtma oʻymakorlik texnikasi),

gruntlash (elim, bo'r va boshqa bog'lovchi moddalardan tayyorlangan qorishma bilan yuzani tayyorlash), polixromiya va oltin suvi ishlash (tabiiy pigmentlar, tempera va gilding texnologiyalari), hamda yakuniy himoya qatlamini qo'llash (shelak yoki shaffof lak bilan). Ushbu jarayonlar ustalardan nafaqat texnik mahorat, balki rangtasvir, me'moriy nisbat va materialshunoslik sohasida chuqur bilim talab qiladi.

Kundal san'atining badiiy qimmatini faqat estetik go'zallikda emas, balki uning ramziy va madaniy ma'nosida ham mujassam. Naqshlardagi ritmik takrorlanish va simmetriya islomiy falsafadagi ilohiy tartib va cheksizlik g'oyasini ifodalaydi. Oltin suvi bilan ishlash esa nur, ma'rifat va muqaddaslik timsoli sifatida talqin qilinadi.

Bugungi kunda kundal san'ati O'zbekiston, Tojikiston va Afg'onistonning ko'plab tarixiy obidalarida saqlanib qolgan bo'lib, ularni restavratsiya qilish jarayonida qadimiy texnologiyalar bilan bir qatorda zamonaviy ilmiy yondashuvlar ham qo'llanilmoqda. Bu san'at turi UNESCOning nomoddiy madaniy meros ro'yxatiga kiritilishi uchun potensial nomzod sifatida qaralmoqda.

Shunday qilib, kundal san'ati O'rta Osiyo xalqlarining estetik qarashlari, texnologik yutuqlari va ma'naviy qadriyatlarini o'zida mujassamlashtirgan holda, jahon badiiy merosida o'ziga munosib o'rin egallaydi. Uning tarixini chuqur tadqiq etish, texnologiyasini o'rganish va kelajak avlodlarga yetkazish nafaqat san'atshunoslar, balki me'morchilik, madaniyatshunoslik va tarix fanlari uchun ham dolzarb vazifadir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Абдуллаев, Ш. (2012). *O'zbek xalq amaliy bezak san'ati*. Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti.
2. Бобомуродов, Х. (2016). *Temuriylar davri me'morchiligida naqsh san'ati*. Samarqand: SamDU nashriyoti.
3. Гулямов, Я. (1985). *Древний Хорезм*. Ташкент: Фан.

4. Жабборов, А. (2001). *O'zbekiston me'moriy yodgorliklarida bezak san'ati*. Toshkent: "Me'morchilik" nashriyoti.
5. Пугаченкова, Г.А. (1976). *Искусство Средней Азии*. Москва: Искусство.
6. Ремпель, Л.И. (1961). *O'zbekiston san'ati tarixi*. Toshkent: O'zFAN nashriyoti.
7. Rustamov, B. (2019). *Kundal san'ati: tarix va texnologiya*. Toshkent: Badiiy meros markazi.
8. Saidov, N. (2010). *Markaziy Osiyo naqsh san'ati*. Buxoro: BuxDU nashriyoti.
9. UNESCO. (2018). *Traditional decorative arts of Central Asia*. Paris: UNESCO Publishing.
10. Xudoyberdiyeva, M. (2021). *O'zbekiston tarixiy obidalarida restavratsiya jarayonlari*. Toshkent: "Madaniyat" nashriyoti.